

УДК 241.223.2(497.6):241.223.2(519):050(470+571)''1908/1910''

АНЕКСІЯ БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ АВСТРО-УГОРЩИНОЮ ТА АНЕКСІЯ КОРЕЇ ЯПОНІЄЮ У ВИСВІТЛЕННІ РОСІЙСЬКИХ ЧАСОПИСІВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

У статті розглянуто висвітлення російськими часописами анексії Боснії та Герцеговини Австро-Угорщиною та анексії Корей Японією на початку ХХ ст. Аналізуються особливості висвітлення обох подій авторами російських часописів. Визначається спільне й відмінне у оцінках аналітиками ключових моментів. Порівнюються погляди на обидві політичні події з точки зору різних російських журналів та загальна кількість згадок на сторінках періодики.

Ключові слова: *Австро-Угорщина, Боснія і Герцеговина, Корея, Японія, російські часописи, анексія, міжнародні відносини, зовнішня політика, початок ХХ ст.*

Велике значення у формуванні громадської думки підданих Російської імперії мали газети і журнали. «Товсті» журнали, на відміну від газет, містили більш глибокі аналітичні статті. Авторами цих аналітичних оглядів були професіонали своєї справи. Сформовані погляди суспільства на ті чи інші закордонні події багато в чому залежали від того, під яким кутом зору були піднесені останні в освітленні оглядачів.

Безпосередніми авторами, що аналізували закордонні події на сторінках ліберальних російських журналів «Русское богатство», «Русская мысль», «Вестник Европы» і «Разведчик» були С. М. Южаков, В. О. Гольцев та М. М. Ковалевський.

В останній чверті ХІХ ст. політичний устрій на Балканському півострові був обумовлений статтями Берлінського трактату 1878 р. Питання про контроль над Боснією і Герцеговиною було кілька разів переглянуто і фактично «заморожено» за

наполяганням О. Бісмарка на час дії Союзу трьох імператорів. Австро-Угорщина виявляла велику цікавість до Боснії і Герцеговини, і мала намір включити її до свого складу. Інтерес до цих територій мала також Італія, Чорногорія і Сербія, для яких вони мали економічне, політичне і військове значення. Для двох останніх питання про Боснію і Герцеговину було важливим ще й тому, що більше половини населення цих провінцій становили серби, бошняки і хорвати. На початку ХХ ст. Османська імперія після Молодотурецької революції також включилася в боротьбу за повернення цих територій. Габсбурзька монархія стривожившись, взяла курс на анексію Боснії і Герцеговини і шукала лише зручний привід для втілення своїх планів у життя. Для цього необхідно було подолати протидію не тільки Туреччини, але також Росії, Великобританії, Франції, Італії, Сербії і Чорногорії. Вищеописані події, що відбувалися на Балканах, знайшли своє відображення на сторінках російських журналів.

Уже в вересневому випуску «Вестника Европы» за 1908 р. М. М. Ковалевським було відзначено, що в Австро-Угорщині піднято питання щодо подальшої долі Боснії і Герцеговини. Встановлена в Османській імперії конституція повинна була поширитися і на обох областях, керованих на той момент австрійськими чиновниками [1, с. 406].

На сторінках «Русской мысли» за жовтень 1908 р. присутнє повідомлення про офіційну заяву імператора Австро-Угорщини щодо анексії Боснії і Герцеговини. Проаналізувавши текст документа, йому була дана наступна характеристика: «дуже цікава суміш лицемірства з політичним цинізмом». Також аналітиком була проаналізована мова австрійського міністра закордонних справ А. Еренталя, яка торкалася мотивів анексії і пояснювала дії Австро-Угорщини як необхідні. Скориставшись конституційними сподіваннями Боснії і Герцеговини Австро-Угорська імперія зробила дуже своєчасний політичний хід. Оглядачем був справедливо відзначений факт того, що через ретельне замовчування справжніх причин анексії, її офіційний мотив був не стільки необхідним, скільки несподіваним, в першу чергу, для Росії [2, с. 206-207]. У той же час С. М. Южаков у

випуску «Русского богатства» оцінив вищезгадану подію як захоплення Австро-Угорщиною Боснії і Герцеговини [3, с. 156].

Проаналізувавши політичне становище Боснії та Герцеговини до анексії, М. М. Ковалевський в листопадovому випуску «Вестника Европы» висловив здивування сучасним діям Австро-Угорщини. Імперія Габсбургів вийшла з вигідного положення і зіпсувала відносини з Сербією і Чорногорією, які відкрито виступили проти анексії Боснії і Герцеговини [4, с. 361].

Подальший розвиток подій після офіційного оголошення про анексію в «Русском богатстве» було трактовано дуже неоднозначно. Автор зазначив, що австрійська політика на Балканах все ще малозрозуміла, тому що, незважаючи на добре розраховану справу, нитки десь сплутались, і дипломатія товчеться на одному місці [5, с. 197].

Л. І. Гальберштадт в одинадцятому випуску «Русской мысли», осмисливши події на Балканському півострові за значний період, що передував ситуації з Боснією і Герцеговиною, зробив висновок, що «анексія [...] з'явилася тільки подальшим розвитком певної програми, з якою російське суспільство і, на жаль, російська дипломатія не ознайомилися достатньо... Вона готувалася і до турецької революції, яка для віденського кабінету з'явилася, може бути, не тільки до речі, але й не зовсім несподівано» [6, с. 181]. Не можна не погодитися з цим твердженням, так як незворотний інтерес до придбання цих територій Габсбурзької монархією проявлявся на протязі не одного десятиліття.

В останньому випуску журналу «Вестника Европы» за 1908 р. М. М. Ковалевський, зазначивши факт святкування шістдесятирічного ювілею правління імператора Франца Йосифа, вказав на те, що граф А. Еренталь «гордо відстоює право свого монарха порушити берлінський трактат». При цьому оглядачем було підкреслено, що Австро-Угорщина сміливо загрожує війною слов'янським державам Сербії і Чорногорії [7, с. 801]. Дійсно, дії імперії Габсбургів були дуже рішучі і непохитні навіть перед ймовірністю розв'язання війни.

У грудневому випуску «Русского богатства» С. М. Южаков, проаналізувавши нещодавні події, вказав на те, що фактично

Австро-Угорська імперія неофіційно володіла Боснією і Герцеговиною останні тридцять років, і суверенітет султана був тут чисто номінальним. Лише тепер, скориставшись важким становищем Османської імперії, віденський кабінет офіційно включив ці провінції до свого складу. Автор зауважив, що ці землі були спочатку відірвані не австрійськими, а російськими перемогами [8, с. 164].

Дванадцятий випуск «Русской мысли» за 1908 р. звернув увагу на твердість австро-угорської політики щодо Боснії і Герцеговини. Була підкреслена рішуча готовність до воєнних дій проти Сербії і Чорногорії. Новини щодо внутрішнього становища Боснії і Герцеговини дали зрозуміти, що на цих територіях «лютує жорстока військова диктатура». Л. І. Гальберштадт зазначив, що всі ці події так несхожі на традиційний характер австрійського ведення державних справ, що заслуговують дуже серйозної уваги. Все, чим могла на той момент відповісти Туреччина, так це успішним бойкотом австрійських товарів. При цьому оглядачем було підкреслено, що на сторінках європейської преси панує думка, що незабаром імператор Франц Йосиф поступиться місцем своєму наступникові Францу Фердинанду [9, с. 185-186].

Важлива згадка щодо людських жертв з боку австрійської армії була опублікована в одному з випусків журналу «Разведчик». Громадська преса Австро-Угорщини зверталася безпосередньо до свого уряду і справедливо запитувала про цінність людського життя, про втрати серед особового складу австро-угорської армії поряд з отриманими політичними надбаннями [10, с. 201-202].

Подальший розвиток подій переріс в справжню кризу, яка отримала згодом назву Боснійської. Провідні європейські держави намагалися всіма зусиллями запобігти можливому початку бойових дій. Частково їм це вдалося зробити, але протиріччя, які були до початку анексії Боснії і Герцеговини і примножені після початку Боснійської кризи в підсумку підлили масла у підготовку Першої світової війни.

Отже, російські журнали, висвітлюючи передісторію, саму анексію і її наслідки, справедливо вказували на практично повну політичну поразку Російської імперії в цій ситуації. Як

було відзначено кількома авторами аналітичних статей, для Росії події на Балканах були вкрай неприємні і єдине, що вона могла зробити на той момент для запобігання військових дій, так це чинення тиску на Сербію і Чорногорію, які стривожено наполягали на розв'язанні війни з Австро-Угорщиною. При цьому аналітики відзначали, що приготування до анексії були зроблені віденським кабінетом задовго до самого втілення в життя плану про розширення своїх кордонів.

Наприкінці першого десятиліття ХХ ст. Австро-Угорська імперія була не єдиною державою Євразії, яка включила до свого складу території шляхом проведення анексії. У 1910 р. зазнала змін політична мапа Далекого Сходу – Корея була анексована Японською імперією.

Японія, з моменту перетворення на імперію, жадала розширити як свою сферу впливу, так і свої фактичні кордони. З кінця ХІХ ст. свою експансивну зовнішню політику Японія, в першу чергу, направляла проти сусідніх держав – Китаю та Кореї. На початку ХХ ст. така політика призвела до розв'язання Японією російсько-японської війни. Після її закінчення японська влада стала обмежувати допуск іноземців до Південної Маньчжурії, посилаючись на «особливі умови» на захопленій ними території. Японський уряд пішов по шляху встановлення монопольного панування в Китаї не тільки в сфері застосування капіталу, але і в області торгівлі. Він не був згодний з американською доктриною «відкритих дверей» і «рівних можливостей», витіснивши з Південної Маньчжурії іноземну торгівлю. Відображаючи зростаюче невдоволення ділових кіл США японською політикою на Далекому Сході, американський уряд вже в лютому 1906 р. заявив перший протест проти перешкод, які чинить Японія у розвитку американської торгівлі у Маньчжурії.

Однак, інтереси Японії не могли бути задоволені одним лиш Китаєм. На черзі було захоплення Кореї. Фактичне захоплення Японією Кореї знайшло своє відображення у вересневому випуску «Вестника Европы» за 1910 р. Автор дав оцінку діям корейського уряду та спротиву захопленню, але у висновках говорив про те,

що такий кінець для Кореї був неминучим [11, с. 381]. А вже у жовтневому випуску цього ж журналу публікується текст договору між Японією та Кореєю і приводиться офіційне пояснення урядом Японії захоплення Кореї в більшій мірі для того, щоб допомогти освоїти великі необроблені території. Також М. М. Ковалевський відмітив зростаючий японський культурний вплив на Корею з 1905 р. [12, с. 411]

Відсутність згадок щодо анексії Кореї у інших виданнях можна пояснити людським фактором. Наприкінці 1910 р. пішов з життя С. М. Южаков, який завідував розділом закордонних подій в «Русском богатстве».

Загалом, події та судження, пов'язані з анексією Боснії і Герцеговини Австро-Угорщиною були згадані на сторінках російських часописів 10 разів. Захоплення Кореї Японією було висвітлене лише 2 рази у випусках одного й того ж журналу. На фоні занепокоєного тону аналітиків щодо подій, пов'язаних з Боснією і Герцеговиною, анексія Кореї сприймалася набагато спокійніше. Це було пов'язано з втратою Росією своїх позицій на політичній арені Далекого Сходу. Події у Європі та насамперед на Балканському півострові цікавили російські журнали набагато більше. Це не дивно, адже у Європі Росія усіма силами намагалася зберегти свій вплив і в порівнянні з Далеким Сходом, європейська політика була значно цікавішою для Російської імперії.

Мартынов В. Л.

**АННЕКСИЯ БОСНИИ И ГЕРЦЕГОВИНЫ АВСТРО-
ВЕНГРИЕЙ И АННЕКСИЯ КОРЕИ ЯПОНИЕЙ
В ОСВЕЩЕНИИ РУССКИХ ЖУРНАЛОВ:
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ**

В статье рассмотрено освещение российскими журналами аннексии Боснии и Герцеговины Австро-Венгрией и аннексии Кореи Японией в начале XX в. Анализируются особенности освещения обоих событий авторами российских журналов. Определяется

общее и отличное в оценках аналитиками ключевых моментов. Сравниваются взгляды на оба политических события с точки зрения различных российских журналов и общее количество упоминаний на страницах периодики.

Ключевые слова: *Австро-Венгрия, Босния и Герцеговина, Корея, Япония, русские журналы, аннексия, международные отношения, внешняя политика, начало XX в.*

Martynov V.

ANNEXATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA BY AUSTRIA-HUNGARY AND ANNEXATION KOREA BY JAPAN IN ASSESSING THE RUSSIAN JOURNALS: COMPARATIVE ANALYSIS

The article is dedicated the coverage of Russian journals annexation of Bosnia and Herzegovina by Austro-Hungarian Empire and the annexation of Korea by Empire of Japan in the early XX century. Analyzed the features of lighting authors Russian journals both events. Determined the total and perfect in the key moments of analysts estimates. Analyzes the assessment of journal reviewers to official statements and documents related to annexations. Covered by international position of Bosnia and Herzegovina and South Korea in the early 20th century and the events that preceded the annexation of these countries. Compared the two views on political events from the perspective of various Russian journals and the total number of mentions on the pages periodicals. Determined major changes in the coverage of international relations and foreign policy of Austria-Hungary and Japan by journals authors. Highlighted the main points related to the preparation and implementation of the annexation of these countries. Highlights changes in international politics after the annexation of Bosnia and Herzegovina by Austria-Hungary and the annexation of Korea by Japan. Analyzed the changes in the foreign policy of European and Asian countries.

Key words: *Austria-Hungary, Bosnia and Herzegovina, Korea, Japan, the Russian journals, annexation, international relations, foreign policy, beginning of XX century.*

Список використаної літератури

1. Ковалевский М. М. Иностранное обозрение // Вестник Европы. 1908. № 9. С. 396-406.
2. Гальберштадт Л. И. Иностранная политика // Русская мысль. 1908. № 10. С. 204-208.
3. Южаков С. Н. Политика // Русское богатство. 1908. № 10. С. 151-171.
4. Ковалевский М. М. Иностранное обозрение // Вестник Европы. 1908. № 11. С. 360-370.
5. Южаков С. Н. Политика // Русское богатство. 1908. № 11. С. 187-198.
6. Гальберштадт Л. И. Иностранная политика // Русская мысль. 1908. № 11. С. 173-189.
7. Ковалевский М. М. Иностранное обозрение // Вестник Европы. 1908. № 12. С. 791-802.
8. Южаков С. Н. Политика // Русское богатство. 1908. № 12. С. 160-166.
9. Гальберштадт Л. И. Иностранная политика // Русская мысль. 1908. № 11. С. 185-186.
10. Иностранные армии // Разведчик. 1909. № 962. С. 201-202.
11. Ковалевский М. М. Иностранное обозрение // Вестник Европы. 1910. № 9. С. 370-381.
12. Ковалевский М. М. Иностранное обозрение // Вестник Европы. 1910. № 10. С. 400-413.